

Тема:
«Местоименисем»

Урок задачисем

- Местоименисен п.лтер.ш. =инчен ,нлав парасси.
- Ачасен =ых, нулл, =ыру ч.лхипе пуплевне аталантарасси.
- Кай, ксене упрама, сыхлама в. рентесси.

Тупмалли юмахсем

- Х.л.н – =ёв.н к.р.кпе?
- Алёсёр – урасёр п\рт лартать?
- Х.лле х.л.пех .=лет: =улла хёяккён выртать?
- В.=ет –ч.нмест: выртать –ч.нмест: вилсен – шавлатъ?
- Павёлпа Савёл ёмёртса чупа==.??
- Шурё хирте шур куян чупать: й.р. курёнмасть?
- +унатлё – в.=еймест: ури =ук –хуса =итме =ук
- К.леткинчен х\ри вёрём?
- Сип-сив. те – тим.р мар: =ап-=утё та – т.к.р мар?

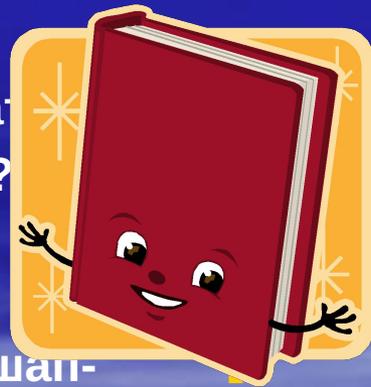
В, ъ, «В.=не туп»

- Кашни килтех мана
- +ынсем =уллаен к.те==.:
- «Килсем, пулсам х,на,
- Ем-еш.л чиперкке=.м!»
- Пин =,лт,р, пин ш,р=а
- Туратсенчен =ака==.,
- Карталанса т,рса
- Юрла==. те ташла==.,
- Пырат,п х,нана,
- Ч.нме к,на эс т,р,ш
- Пур йыв,= та мана
- “мсан. , эп. - ...

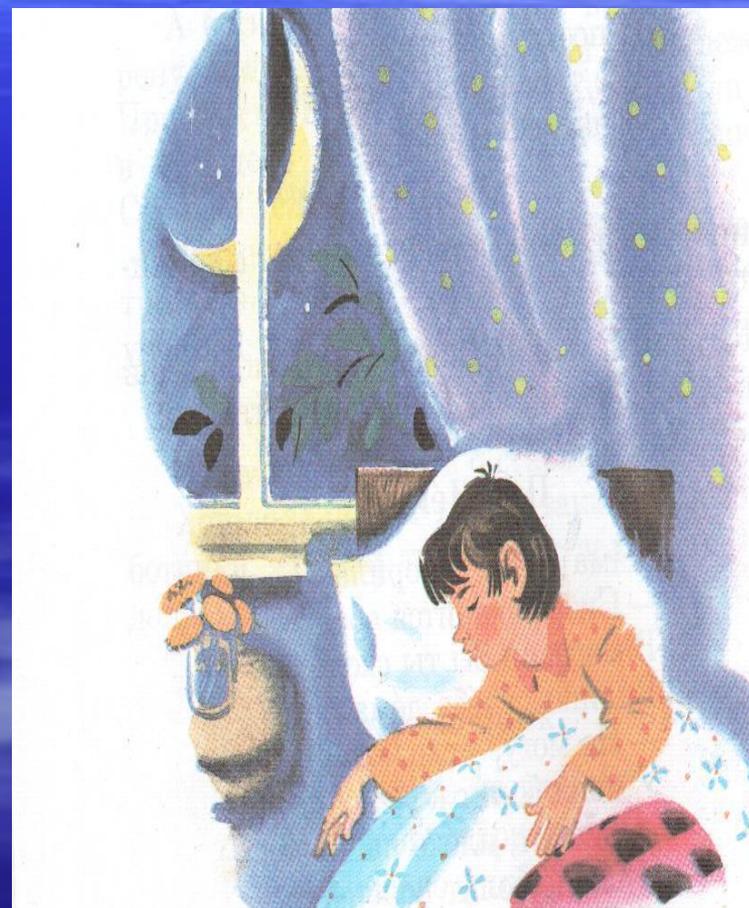
- Шартлама сив.ре
- +ур, лать п.рене,
- Кастарса =ил в.рет,
- Пас в.=се =.кленет
- +ук, лармасть х,раса,
- Чим-чим кай,к =\рет,
- В,л апат шыраса
- +ул =инче сиккелет,
- Урипе чавкалатъ,
- С,мсипе с,хкалатъ,
- - Пур-ши тыр, п.рчи? –
- Тет пуль п.ч.к ...

- Т.л пулан ,на та=та та:
- В,рманта, садра, хирте
- Ытарми п,хса т,рат,н
- Ун =ине эс ин=етрен,
- Кам-ши, кам сая ярать-ши
- +ав,н чухл. сах,ра?
- Кам =ут =,лт,рсем т,ка
- Ыв=,н-ыв=,н таврара?
- Чей .=мешк.н, тен, пит
- тутл,-
- Талккишпех выртать шап-шур
- Ачасем п.лсем.р, шутл,р:
- Сах,рах- ши в,л е ...?

- Кант,к пек п,ра ч.рет.п
- Урл,-пирл., й,р та яр,
- +авра =ил пек вирх.нет.п-
- Х.л сивви халь ним те мар,
- Яр,нат,п, =авр,нат,п
- Малалла та каялла,
- 'м,ртат,п, ытк,нат,п:
- Эй, тус-тант,ш, х,вала!
- В.лт те в.лт умран ирте==.
- М,н +авал кукри-унки...
- +ырла пек с,нсем =и=e==.,
- Й,лт та ялт ялтрать ...

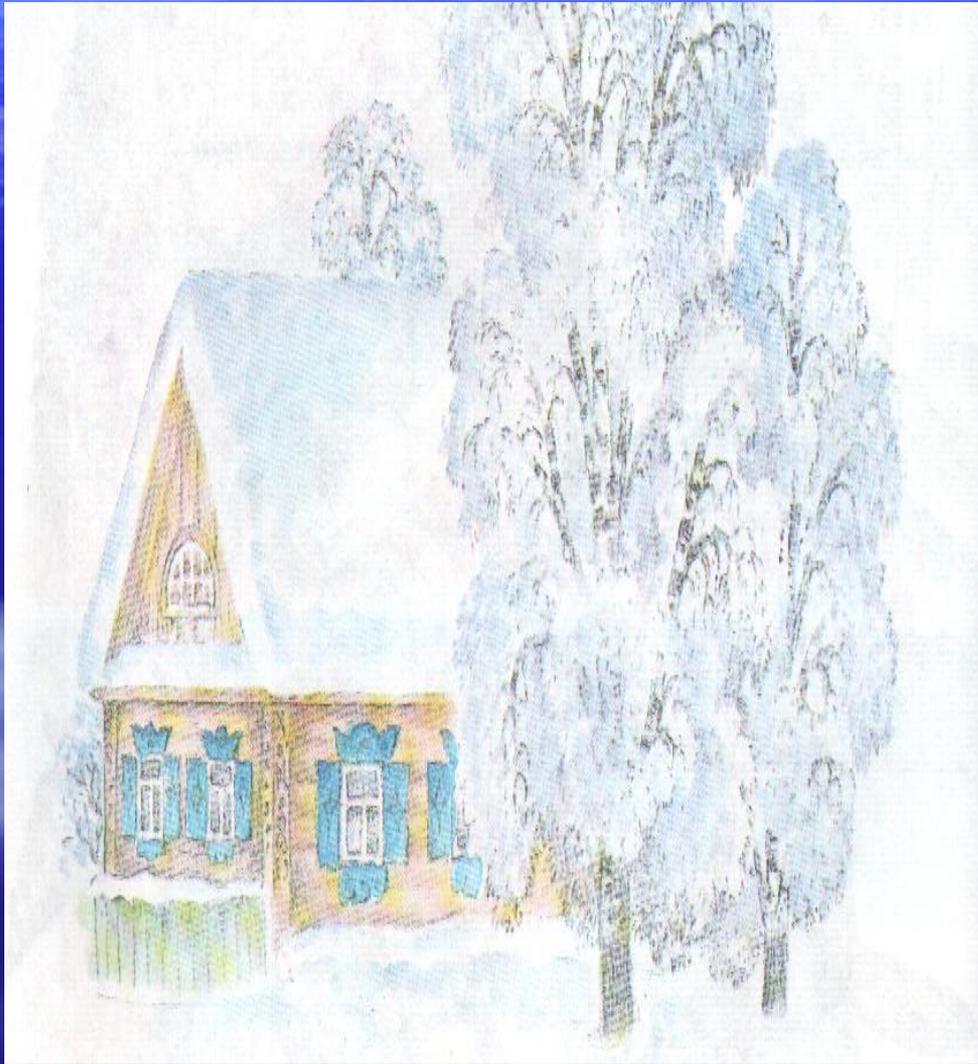
- Кант, кран =.рле с, нать,
- Ил.ртет сар шевлипе
- П.л.т ев.р яр, нать
- Пар, с карн, ким.пе,
- К.вентелл. х.р хитре,
- В, л, на =\рет, на лартса
- Ыв, нмасть-ши ин=етре
- +, лт, ра =ул к, тартса?
- Х, й патне тек ил.ртет,
- Эп манат, п ый, ха,
- Т\пене в.=ес килет-
- Тинкерет.п ...

Хуравсем

Х.л ытам.нче

Ҷаппа-Ҷара йываҶсем
шавламасар лараҶсё.
Пас айёнчи туратсем
темле мәннән курнаҶсё.

Унта-кунта кёрт Ҷинче
тилё чупни паларать.
Сукмак пекки пур Ҷёрте
йёлтёр йёрри тасалать.

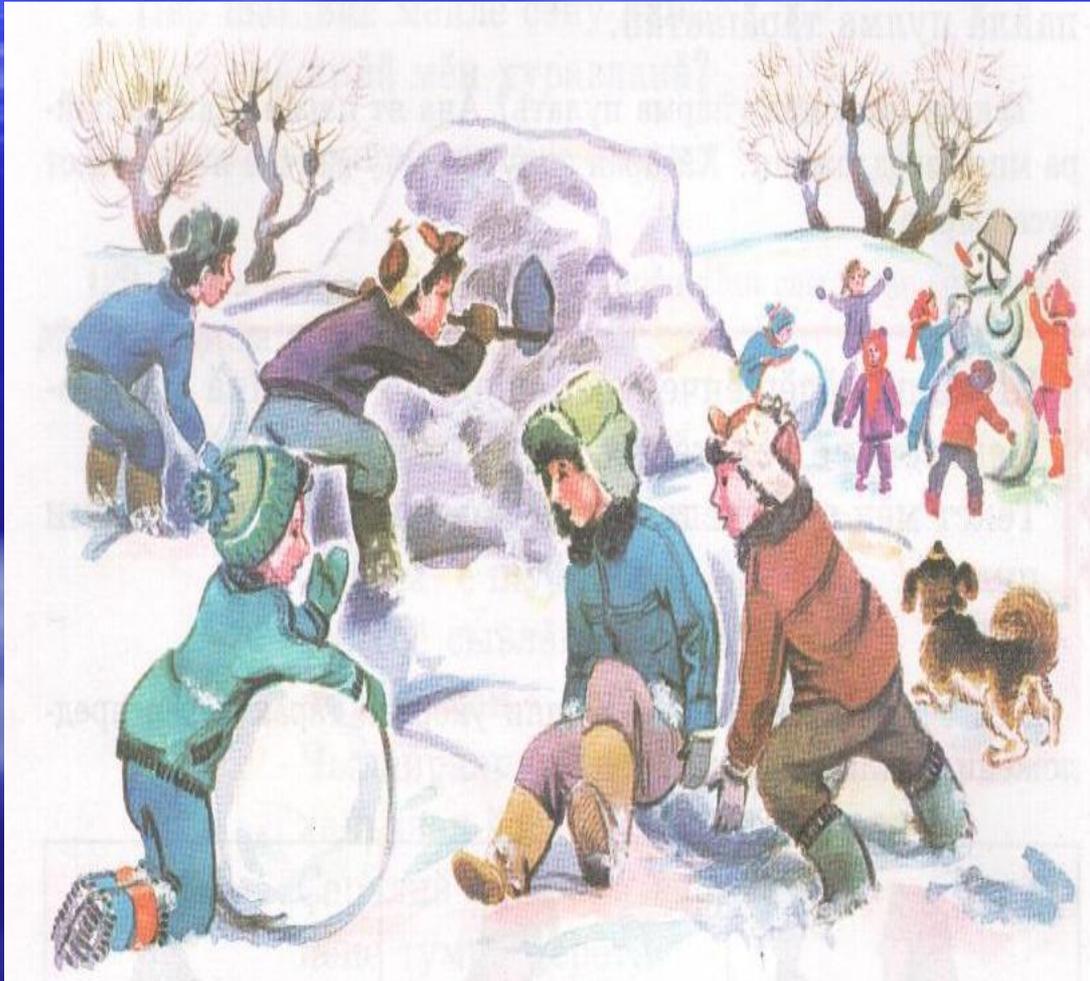
Х.ллехи вёйё -кулё

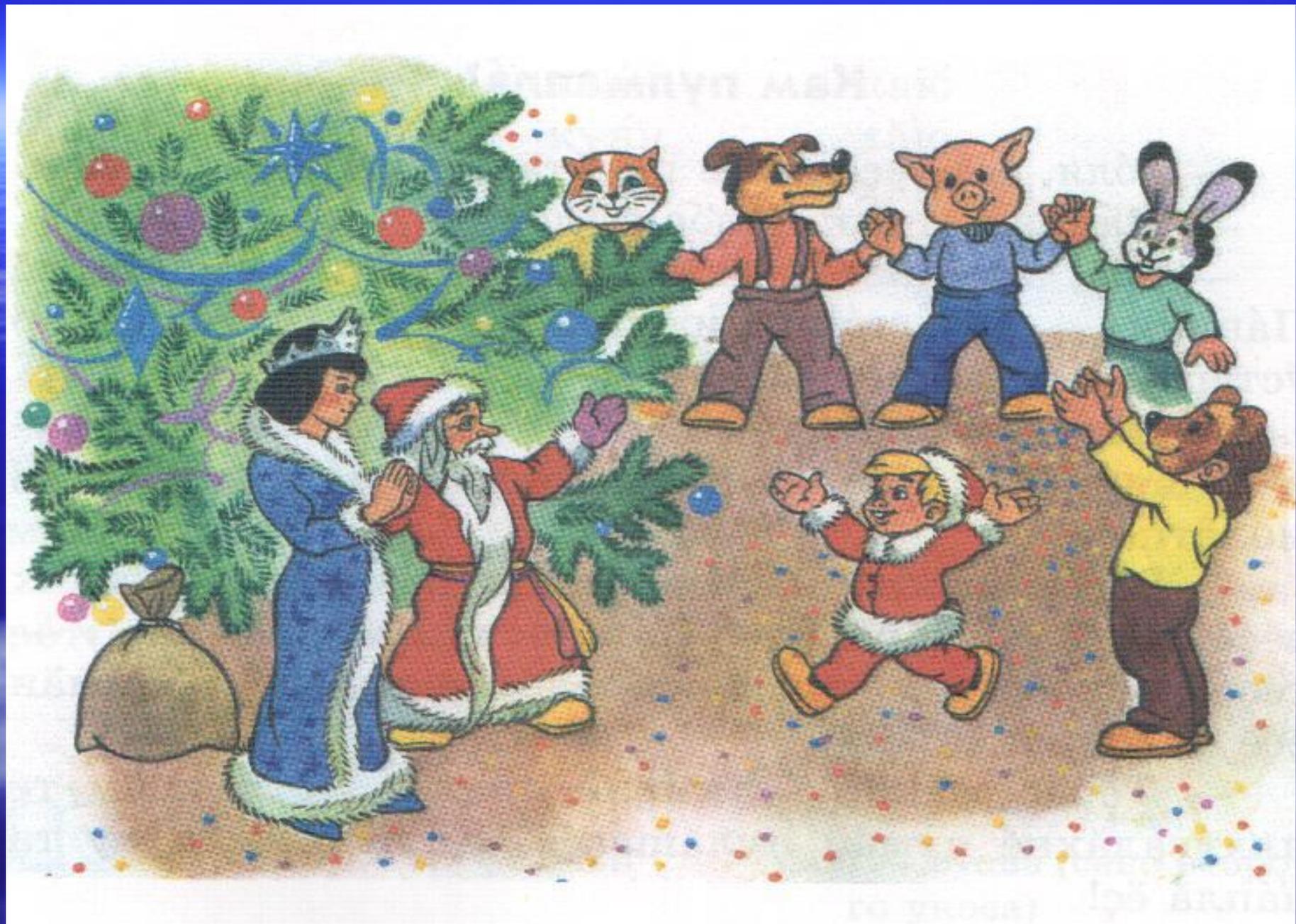

Хёл илемё.

Хёл илемё — шура юрө
кунсерен пёр вёсем сурё.
Капърланчө ялө, хирө
витнөсем мерчен кавирё.
Урамра ав ыра пулам —
янарарө вайя-кулә.
Саван, харсәр сарак йышам,
малтанхи юра эс йышан!

Кёрлач--январь

Џулталӑкӑн пӑрремӑш уйӑхӗ — январь (чӑвашсем ӑна мӑн кӑрлач тенӗ) шурӑ тӗспе пуян. Йӑри-тавра юр сарӑлса ыртать. Кун вӑрӑмлана пуҫлани паллах мар-ха: час ҫутӑлмасть, кун ҫути питӗ кӑске, хӑвӑртах кас пулса ларать.

Январьте сивӗсем ҫине-ҫинех пулаҫҫӗ. Уйрӑмах уяр кунсенче вӑйлӑ сивӗ шатӑртаттарать. Улма-сырла йывӑҫӗсене чылай пӗтерет вӑл, вӑрманти йывӑҫсене сиенлет.

Кӑрлач уйӑхӗнче ӑшӑрах кунсем те килеҫҫӗ. Ун чухне юр нумай ҫӑвать. Уйӑх вӗҫнелле вӑрманта юр ӑшне пилӗк таран путса анатӑн, йӗлтӑрсӑр ҫӑреме май ҫук унта. Ҫамрӑк йывӑҫсем, туратсем тата ҫӑллӗ тункатасем тӗлӗнмелле шурӑ купасем пулнӑ: пӑрисем упа пек, теприсем мулкач пек, хӑш-пӑрисем Хӗл Мучи пек курӑнаҫҫӗ. Хыр-чӑрӑш вӑрманӗсенче сухӑр шӑрши ҫуллахи кунсене аса илтерет. Унта кайӑксем те ытларах пураҫҫӗ, хыр-чӑрӑш йӑкелӗсенчи вӑрӑ-

сене юратса ҫиеҫҫӗ вӗсем. Карӑксемпе ӑсансем те, пӑчӑрсем те ку ыраҫсене кӑмӑллаҫҫӗ.

Ҫак уйӑх пирки ваттисем ҫапла каланӑ:

— Январӗн 21-мӗшӗнче ҫил кӑнтӑр енчен вӑрсен ҫу шӑрӑх пуласса кӗт.

— Январӗн 23-мӗшӗнче улӑм е утӑ урине пас тытсан ҫу йӑпе те сивӗ килет.

— Январӗн 24-мӗшӗнче ӑшӑ пулсан ҫуркунне иртерех килет.

Январь уйӑхне хӗл варри теҫҫӗ.

Халёх сёнанинчен

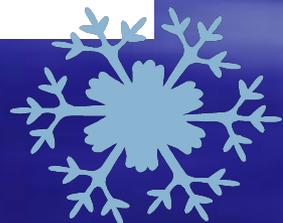
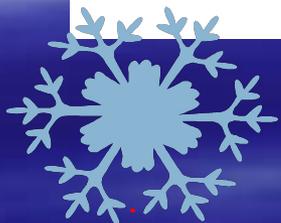
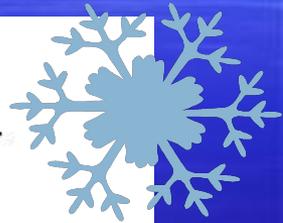
Хёл тәманлә пулсан, су сумәрлә пулать.
Хёлле сёрле пас тытсан сав кун юр су-
масть.

Выльах урисем вырәнёнче юр ирёлсен ашә
пулать.

Юр синчи уләм пёрчи юр ашне путсан уйах-
ран юр каять.

Хёлле тан шывё тапсассән — сулла йёпе
пулать, шыв чаксассән — сулла уяр пулать.

Хёвел хёлле ура ярсан — сивё пулать, хўре-
ленсен — тәман тухать.

Уйӓпсем.

Уйӓпсем, уйӓпсем!
Ма сивве юрататӓр?
Юр ӓксен,
сивӓтсен
каялла таврӓнатӓр.

Пилешсем, палансем,
катӓркас ҫырлисем —
сирӓн тутлӓ апатӓр.
Хӓрлӓ мӓйлӓскерсем,
куҫӓма йӓпататӓр.

Уйӓпсем, уйӓпсем!
Ӓшӓран ма таратӓр?
Хӓл иртсен,
ҫур ҫитсен
ҫурҫӓре ӓсанатӓр.

Ю. Петров-Вирьял.

Местоименисен в.=лен.в.

Падежсем	Пёрреллӧ хисеп	Нумайлӧ хисеп
Тӧп	<i>эпӧ (эп)</i>	<i>эпир (эпӧр)</i>
Камӧнлӧх	<i>ман-ӧн (ман)</i>	<i>пир-ӧн</i>
Пару	<i>ман-а</i>	<i>пир-е</i>
Вырӧн	<i>ман-ра</i>	<i>пир-те, пирӧн-те</i>
Туху	<i>ман-ран</i>	<i>пир-тен, пирӧн-тен</i>
Пёрлелӧх	<i>ман-па</i>	<i>пирӧн-пе</i>
Суклӧх	<i>ман-сӧр</i>	<i>пирӧн-сӧр</i>
Пирке	<i>ман-шӧн</i>	<i>пирӧн-шӧн</i>

Падежсем	Пёрреллӧ хисеп	Нумайлӧ хисеп
Тӧп	<i>вӧл</i>	<i>вӧ-сем</i>
Камӧнлӧх	<i>ун-ӧн</i>	<i>вӧ-сен</i>
Пару	<i>ӧн-а</i>	<i>вӧ-сен-е</i>
Вырӧн	<i>ун-ра</i>	<i>вӧ-сен-че</i>
Туху	<i>ун-ран</i>	<i>вӧ-сен-чен</i>
Пёрлелӧх	<i>ун-па</i>	<i>вӧ-сем-пе</i>
Суклӧх	<i>ун-сӧр</i>	<i>вӧ-сем-сӧр</i>
Пирке	<i>ун-шӧн</i>	<i>вӧ-сем-шӧн</i>

Тепре т.л пуличчен!

